

ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ ДИЗАЙНУ І МИСТЕЦТВ

Факультет	Образотворче мистецтво	Рівень вищої освіти	другий
Кафедра	Кафедра теорії і історії мистецтв	Рік навчання	1-й
Галузь знань	02 Культура і мистецтво	Вид дисципліни	Вибіркова
Спеціальність	023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація	Семестри	1

ЄВРОПЕЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ЗВ'ЯЗКИ В ОБРАЗОТВОРЧОМУ МИСТЕЦТВІ

XX – поч. XXI ст.

Семестр 1

1 вересня — 14 грудня

Викладач Соколюк Людмила Данилівна, професор, доктор мистецтвознавства, член-кор. НАМУ

E-mail Sokolyuk_1@ukr.net

Заняття Семестр 1
1-й рік навчання в магістратурі
За розкладом

Консультації П'ятниця 12.00–13.00

Адреса К. 205, поверх 2, корпус 3, вул. Мистецтв 11 Sokolyuk_1@ukr.net

Телефон 057 706-02-81 (кафедра) 050-30-10-270

КОМУНІКАЦІЯ З ВИКЛАДАЧЕМ

Поза заняттями офіційним каналом комунікації з викладачем є електронні листи і тільки у робочі дні. Умови листування: 1) в *темі* листа обов'язково має бути зазначена назва дисципліни (скорочено — ЄУЗ); 2) в полі тексту листа позначити, хто звертається — анонімні листи розглядатися не будуть; 3) файли підписувати таким чином: *прізвище_завдання*. *Розширення: текст — doc, docx, ілюстрації — jpeg, pdf*. Окрім роздруківок для аудиторних занять, роботи для рубіжного контролю мають бути надіслані на пошту викладача. Обговорення проблем, пов'язаних із дисципліною, у коридорах академії не припустимі. Консультації з викладачем в стінах академії відбуваються у визначені дні та години. Можливе листування у Viber тощо.

ПЕРЕДУМОВИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Знання загальної історії образотворчого європейського і українського мистецтва на рівні бакалаврату..

НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ

Історія мистецтва від найдавніших часів до сьогодення За заг. ред.. Стівена Фартінга. Харків: Vivat, 2019. 575 с.

ПОСИЛАННЯ НА МАТЕРІАЛИ

Додаткові навчальні матеріали, ілюстрації зберігаються в електронному вигляді на кафедрі ТІМ ХДАДМ.та електронних носіях викладача.

НЕОБХІДНЕ ОБЛАДНАННЯ

Блокнот для конспекту, ручка. Комп'ютерна техніка (ноутбук, планшет тощо) з можливістю виходу до мережі Інтернет. Програми, необхідні для виконання завдань: Microsoft Word.

МЕТА Й ЗАВДАННЯ КУРСУ

Метою навчальної дисципліни «Українсько-європейські зв'язки в образотворчому мистецтві ХХ – поч. ХХІ ст.» є формування у студентів 2-го вищого рівня навчання ґрунтовних фахових компетентностей, спрямованих на усвідомлення закономірностей сучасного розвитку образотворчого мистецтва в європейському і навіть світовому контексті на прикладі видатних історичних і сучасних взірців, що сприятиме розвитку їх професійних знань і вмій.

Дисципліна призначена для формування фахових компетентностей, зокрема здатності працювати в міжнародному контексті, а також до проведення науково-дослідної роботи у різних аспектах (історичний, теоретичний, практичний).

Основними завданнями вивчення дисципліни є поглиблення і систематизація знань з обраного фаху; створення відчуття професійної приналежності до обраного фаху на рівні критичного аналізу досягнень образотворчого мистецтва як в Україні, так і у світовій художній культурі. Результатом вивченої дисципліни має стати застосування знань з історії мистецтва у професійній діяльності, впровадженням українського і зарубіжного досвіду.

Компетентності та програмні результати навчання, для формування яких призначається ця навчальна дисципліна, відповідають цій освітньо-професійній програмі.

ОПИС ДИСЦИПЛІНИ

Основна спрямованість дисципліни визначається формально-логічною структурою навчального плану та характером запропонованих компетентностей.

Дисципліна «Українсько-європейські зв'язки в образотворчому мистецтві ХХ – поч. ХХІ ст.» вивчається студентами магістратури 1-го року навчання зі спеціальності: «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво та реставрація»). Структура дисципліни складається з 2-х змістових модулів. Інформативний зміст навчальної дисципліни

складається з 8 тем (4 кредитів ECTS, 120-год.). В осінньому семестрі 1-го року навчання дисципліни відводиться по 16 год. лекцій, 14 год. семінарських занять та 90 год. самостійної роботи.

МОДУЛЬ 1.

ЄВРОПЕЙСЬКІ ЗВ'ЯЗКИ УКРАЇНСЬКОГО ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА НА ХВИЛІ НАЦІОНАЛЬНОГО ПІДНЕСЕННЯ В УКРАЇНІ МЕЖІ XIX і XX ст.

Тема 1. Краківська академія красних мистецтв у післяматейківський період польського мистецтва. Учні з України в Польщі поч. XX ст. Роль Краківської академії в європеїзації мистецького світогляду українських студентів (І. Труш, М. Бойчук, М. Жук, О. Новаківський, М. Бурачек, Р. Сельський та ін.). Значення творчості українських вихованців КАКМ у відродженні українського національного мистецтва.

Тема 2. Стиль модерн і символізм в європейському і українському мистецтві. Основні представники. Стиль українського модерну в архітектурі та його роль в естетичному перетворенні довкілля. Оновлення пластичної мови в живописі і графіці. Нова модель національної школи графіки. Нові принципи формотворення предметно-просторового середовища. Особлива роль М. Раєвської-Іванової в Харкові та бюро І. Левитського у Львові у формуванні регіональних варіантів стилю модерн.

Тема 3. Українсько-чеські мистецькі зв'язки в образотворчому мистецтві кін. XIX – поч. XX ст. Особливості чеського сецесіону та роль А. Мухи в його розвитку. Особливості творчості М. Швабцінського. Український мистець В. Касіян як учень М.Швабцінського та роль В. Касіяна у розвитку української гравюри в XX ст. Чеський художник Л. Тракал та його майстерня декоративного живопису а Харкові. Учні Л. Тракала в Харкові як представники українського авангарду (В. Єрмолов, Б. Косарів)...

Тема 4. Українсько-угорські мистецькі зв'язки. Мухай Мункачі з Мукачева як видатний угорський мистець в Парижі. Адальберт Ерделі як представник закарпатської школи українського мистецтва. Українсько-європейські зв'язки у творчості Йосипа Бакшая, Федора Манайла та Андрія Коцки. Роль Мохай Надя в становленні дизайнерської сфери в європейському мистецтві.

МОДУЛЬ 2. РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКО-ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЗВ'ЯЗКІВ ЗА ЧАСІВ УКРАЇНІЗАЦІЇ, ЗАНЕПАД В ПЕРІОД ТОТАЛІТАРИЗМУ ТА ВІДНОВЛЕННЯ В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ.

Тема 5. Українські мистці Парижа (1900 – 1939). Роль навчання в Парижі українських мистців у 1900-і рр. в подальшій інтеграції українського мистецтва у світовий художній процес. Значення діяльності АРМУ й АНУМ у розширенні європейських зв'язків в художній практиці українських мистців та її занепад в період тоталітаризму. Вплив творчості українських емігрантів у Парижі на розвиток авангардних пошуків у європейському мистецтві (Олександр Архипенко, Соня Делоне, Володимир Баранов-Россіне, Михвйло Андрієнко-Нечитайло та ін.).

Тема 6. Українська еміграція в Празі після поразки визвольних змагань в УНР (1920 – 1945). Роль Дмитра Антоновича в європейській інтеграції українського мистецтва за межами України. Музей визвольної боротьби в столиці Чехословаччини і студія пластичних мистецтв. Особливості творчості представників студії та їхня доля після наступу радянських військ. Незабутні образи української Праги в бібліотеці Клементіnum в Чехії.

Тема 7. Українські мистці у світі (1939 – кін. 1980-х). Родовід дерева Кричевських поза Україною. Творчість Івана Денисенка, Петра Холодного-молодшого, Святослава Гординського і Якова Гніздовського в еміграції в США. Розвиток сакрального монументального розпису в контексті його нищення радянським режимом в Україні як один із заходів боротьби з релігією. Стильові особливості іконопису й стінопису українських мистців-емігрантів др. пол. ХХ ст. . .

Тема 8. Постмодернізм в Україні та світі. Нові форми мистецької діяльності в Україні після здобуття незалежності. Участь українських мистців у Венеційській Бієнале та інших зарубіжних виставках. Творчість В. Сидоренка, П. Макова, Г. Зігковського та ін. як представників contemporary art в українському мистецтві кін. ХХ – поч. ХХІ ст.

ФОРМАТ ДИСЦИПЛІНИ

Контент дисципліни пропонуватиметься студентам через лекційну комунікацію. Форма викладу діалогічна. Теми розкриваються шляхом лекційних та семінарських занять. Практичні та лабораторні заняття не передбачені. Самостійна робота здобувача спрямована на завершення семінарських завдань та закріплення лекційних тем. Зміст самостійної роботи складає пошук додаткової інформації та її аналіз, підготовка усних доповідей за лекційними темами дисципліни.

ФОРМАТ СЕМЕСТРОВОГО КОНТРОЛЮ

Формою контролю є іспит. Для отримання іспиту необхідно скласти необхідні результати контролю у формі поточних перевірок виконання завдань аудиторної частини курсу та самостійної роботи. Для тих студентів, які бажають покращити результат, передбачені письмові контрольні питання за темами дисципліни (10 балів).

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ

Національна	Бали	ECTS	Національна	Бали	ECTS
відмінно	90–100	A	задовільно	64–74	D
			незадовільно	60-63	E
			незадовільно	35-59	FX
Добре	82–89	B	незадовільно (повторне проходження)	0–34	F
	75–81	C			

ПРАВИЛА ВИКЛАДАЧА

Під час занять необхідно вимкнути звук мобільних телефонів як студентам, так і викладачу. Аудиторна робота регламентується викладачем в залежності від теми, типу лекційного спілкування та тривалості його окремих складових. Вітається власна думка з теми заняття, аргументоване відстоювання позиції.

У разі відрадження, хвороби тощо викладач має перенести заняття на вільний день за попередньою узгодженістю зі студентами..

ПОЛІТИКА ВІДВІДУВАНOSTI

Пропускати заняття без поважних причин недопустимо (причини пропуску мають бути підтверджені). Запізнення на заняття не вітаються. Якщо студент пропустив певну тему, він повинен самостійно відпрацювати. В разі необхідності студент може звертатися за консультаціями до викладача. Звітом за пропущені заняття є результати поточного контролю, крім випадків, коли студентом не набрана необхідна (мінімальна) кількість балів. У цьому випадку програмою дисципліни передбачена можливість виконання додаткових навчальних завдань (як письмових, так і усних).

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ

Студенти зобов'язані дотримуватися правил академічної доброчесності (у своїх доповідях, статтях, при складанні екзаменів тощо). Жодні форми порушення академічної доброчесності є неприйнятними. Якщо під час рубіжного контролю помічено не доброчесне використання інформації, студент втрачає право отримати бали за тему і перескладає її під час заліку. Якщо це відбулось в процесі заліку, студент отримує тільки ті бали, що були зараховані за попередні етапи контролю. **Корисні посилання:**

<https://законодавство.com/zakon-ukrajiny/stattya-akademichna-dobrochesnist-325783.html>

<https://saiup.org.ua/novyny/akademichna-dobrochesnist-shho-v-uchniv-ta-studentiv-na-dumtsi/>

РОЗКЛАД КУРСУ

Осінній семестр (1-й рік навчання в магістратурі)

Дата	Тема	Вид заняття	Зміст	Годин	Рубіжний контроль	Деталі
			I семестр Модуль 1			
1-й тиждень	1	Лекція	Краківська академія красних мистецтв у післяматейківський період польського мистецтва. Учні з України в Польщі поч. XX ст. Роль Краківської академії в європеїзації мистецького світогляду українських студентів (І. Труш, М. Бойчук, М. Жук, О. Новаківський, М. Бурачек, Р. Сельський та ін.). Значення творчості українських вихованців КАКМ у відродженні українського національного мистецтва.	2	Есе на 350 слів	Письмово
2-й тиждень	2	Лекція	Стиль модерн і символізм в європейському і українському мистецтві. Основні представники. Стиль українського модерну в архітектурі та його роль в естетичному перетворенні довкілля. Оновлення пластичної мови в живописі і графіці. Нова модель національної школи графіки. Нові принципи формотворення предметно-просторового середовища. Особлива роль М. Раєвської-Іванової в Харкові та бюро І. Левинського у Львові у формуванні регіональних варіантів стилю модерн.	2	Есе на 150 слів	Письмово
3-й тиждень	1, 2	Семинар	Європейські зв'язки в українському мистецтві доби модерну. Регіональні відмінності.	2	Доповіді на семінарі	Роздрукована доповіді приносяться на заняття
4-й тиждень	3	Лекція	Українсько-чеські мистецькі зв'язки в образотворчому мистецтві кін. XIX – поч. XX	2	Есе на 250 слів	Роздрукована приноси

			ст. Особливості чеського сецесіону та роль А. Мухи в його розвитку. Особливості творчості М. Швабцінського. Український мистець В. Касян як учень М.Швабінського та роль В. Касяна у розвитку української гравюри в ХХ ст. Чеський художник Л. Тракал та його майстерня декоративного живопису а Харкові. Учні Л. Тракала в Харкові як представники українського авангарду (В. Єрмілов, Б. Косарів)...			ться на заняття
5-й тиждень	3	Семинар	Чеський сецесіон в архітектурі й мистецтві та впливи на розвиток українського художнього життя.	2	Доповіді на семінарі	Роздрукована доповіді приносяться на заняття
6-й тиждень	4	Лекція	Українсько-угорські мистецькі зв'язки. Мухай Мункачі з Мукачева як видатний угорський мистець в Парижі. Адальберт Ерделі як представник закарпатської школи українського мистецтва. Українсько-європейські зв'язки у творчості Йосипа Бакшая, Федора Манайла та Андрія Коцки. Роль Ласло Мохай-Надя в становленні дизайнерської сфери в європейському мистецтві.	2	Есе на 250 слів	Роздрукована приносяться на заняття
7-й тиждень	4	Семинар	Сецесіон, модернізм, югендстиль в Європі (Отто Вагнер, Густав Клімат, Антоніо Гауді, Петер Берннс, Арнольд Бьоклін).	2	Виступи на семінарі	Роздрукована доповіді приносяться на заняття
8-й тиждень	4	Семинар	Стилістичні особливості творчості представників закарпатської школи в контексті європейської мистецької синхронності.	2	Виступи на семінарі	Роздрукована доповіді приносяться на заняття
			I Семестр Модуль 2			
9-й тиждень	5	Лекція	Українські мистці Парижа (1900 – 1939). Роль навчання в Парижі українських мистців у	2	Есе на 250 слів	Письмо во

			1900-і рр. в подальшій інтеграції українського мистецтва у світовий художній процес. Значення діяльності АРМУ й АНУМ у розширенні європейських зв'язків в художній практиці українських мистців та її занепад в період тоталітаризму. Вплив творчості українських емігрантів у Парижі на розвиток авангардних пошуків у європейському мистецтві (Олександр Архипенко, Соня Делоне, Володимир Баранов-Россіне, Михайло Андрієнко-Нечитайло та ін.).			
10-й тиждень	5	Семинар	Кубізм в творчості французьких і українських мистців. Абстракція в європейсько-українському контексті першої третини ХХ ст.	2	Доповіді на семінарі	Роздрукована доповіді приноситься на заняття
11-й тиждень	6	Лекція	Українська еміграція в Празі після поразки визвольних змагань в УНР (1920 – 1945). Роль Дмитра Антоновича в європейській інтеграції українського мистецтва за межами України. Музей визвольної боротьби в столиці Чехословаччини і студія пластичних мистецтв. Особливості творчості представників студії та їхня доля після наступу радянських військ. Незабутні образи української Праги в бібліотеці Клементіnum в Чехії.	2	Есе на 250 слів	Письмо во
12-й тиждень	6	Семинар	Творчість українських мистців у Празі.	2	Доповіді на семінарі	Роздрукована доповіді приноситься на заняття
13-й тиждень	7	Лекція	Українські мистці у світі (1939 – кін. 1980-х). Родовід дерева Кричевських поза Україною.	2	Есе на 250 слів письмово	Роздрукована доповіді приноситься

			Творчість Івана Денисенка, Петра Холодного-молодшого, Святослава Гординського і Якова Гніздовського в еміграції в США. Розвиток сакрального монументального розпису в контексті його нищення радянським режимом в Україні як один із заходів боротьби з релігією. Стильові особливості іконопису й стінопису українських мистців-емігрантів др. пол. ХХ ст.			ться на Роздрукі вка приноси ться на зняття заняття
14-й тижд ень	8	Лекці я	Постмодернізм в Україні та світі. Нові форми мистецької діяльності в Україні після здобуття незалежності. Участь українських мистців у Венеційській Бієнале та інших зарубіжних виставках. Творчість В. Сидоренка, П. Макова, Г. Зігковського та ін. як представників contemporary art в українському мистецтві кін. ХХ – поч. ХХІ ст.	2	Есе на 250 слів письмово	Роздрукі вка приноси ться на заняття
15-й тижд ень	7, 8	Семінар	Творчість Роберта Лісовського та представників contemporary art в українському мистецтві кін. ХХ – поч. ХХІ ст.	2	Доповідь на семінарі	Роздрукі вка доповіді приноси ться на заняття

РОЗПОДІЛ БАЛІВ

Тема	Форма звітності	Бали
1	Поточний контроль	0–10
2	Поточний контроль	0–15
3-4	Поточний контроль	0–15
5-6	Поточний контроль	0–15
7-8	Поточний контроль	0–15
9-10	Поточний контроль	0–15
11-13	Поточний контроль	0–15
Всього балів		100

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

	Бали		Критерії оцінювання
	0–15	0–20	
A	15	16-19	Студент в повному обсязі опанував матеріал теми, надав додаткові матеріали за темою. Подача акуратна, без помилок
B	13	14	Студент в повному обсязі опанував матеріал теми, але зробив декілька незначних помилок
C	9–10	11–12	Студент в повному обсязі опанував матеріал теми, але зробив значні помилки, є невеликі проблеми з форматуванням
D	5-6	7–8	Студент не в повному обсязі опанував матеріал теми, робота виконана на недостатньому рівні із значними недоліками (недостатньо розкрита тема, малий обсяг, відсутність творчого підходу тощо), наявні проблеми з форматуванням
E	1–2	3–4	Студент в недостатньому обсязі опанував матеріал теми, виконана робота має багато значних недоліків (недостатньо розкрита тема, малий обсяг, невідповідність завданню, невчасна подача виконаної роботи, неохайність подання тощо).
	0	0	Пропуск рубіжного контролю

СИСТЕМА БОНУСІВ

Передбачено додаткові бали за активність студентів під час семінарських занять (3), виступ на конференції або публікацію статті за темою дослідження, виконані в межах дисципліни (5–8), а також участь у житті групи (1–3). Максимальна кількість балів: 10.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Адальберт Ерделі. ІМЕН Літературні твори, щоденники, думки / укладачі І.І. Небесник, М.В. Сирохман. Ужгород : Вид-во Олександри Гаркуші, 2012. 440 с. : іл
2. Вишеславський Г., Сидор-Гібелінда О. Термінологія сучасного мистецтва. Означення, неологізми, жаргонізми сучасного візуального мистецтва України. Париж — Київ, 2010. 416 с.
3. Глушко Ростислав. Memorialia. Спомини. Перекл. з англ. Марії Яців; Вступ. ст. Марти Єн кала, Романа Яціва; Післямова Світлани Глушко. Львів : Афіша, 2003. 176 с. : 24 с. іл.
4. Голубець О. Мистецтво ХХ століття: український шлях. Львів: Колір ПРО, 2012. 199 с.
5. Енциклопедія постмодернізму ред. Ч. Вінквіста та В. Тейлора. Пер. з англ. Київ: Основи, 2003. 503 с.
6. Історія мистецтва від найдавніших часів до сьогодення / за заг/ редакцією Стівена Фартинга і з передмовою Річарда Корка/ Харків: Vivat, 2019. 575 с.
7. Історія українського мистецтва. У 5-ти т. НАН України. ІМФЕ ім. М.Т. Рильського. Голов. ред. Г. Скрипник, наук. ред. Т. Кара-Васильєва. Київ, 2007. Т. 5. Мистецтво ХХ століття. 1048 с., іл.
8. Кара-Васильєва Т. Стиль модерн в Україні. Київ: Видавничий дім Дмитра Бурого, 2021. 216 с. : іл.
9. Павлова Т. Мистці українського авангарду в Харкові. Харків: Графпром, 2015. 474 с.
10. Пеленнська О. Український портрет на тлі Праги. Українське мистецьке середовище в міжвоєнній Чехо-Словаччині. Нью-Йорк – Прага, 2005. 221 с.

11. Пеленська О. Незабутні образи української Праги. До 80-річчя Української Студії пластичного мистецтва у Празі..Прага, б.д. 12 с.
12. Приймач М. Церковний живопис Закарпаття : Станковий та монументальний живопис історичного Закарпаття до першої половини ХХ ст. : Історико-мистецтвознавчі нариси. Ужгород : Всеукр. держ. вид-во «Карпати», 2017. 247 с.
13. Сидоренко В. Д. Візуальне мистецтво від авангардних зрушень до новітніх спрямувань: Розвиток візуального мистецтва України ХХ – ХХІ століть. Ін-т проблем сучас. мистецтва НАМ України. Київ : ВХ, 2008. 188 с.
14. Соколюк Л. Михайло Бойчук та його школа. Харків : Видавець Савчук О.О., 2014. 386 с. : 488 іл.
15. Соколюк Л. Михайло Жук : мистець і літератор. Харків : Видавець Олександр Савчук, 2018. 256 с., 355 іл.
16. Соколюк Л. Школа Раєвської-Іванової : Мистецько-промислова освіта у Харкові (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.). Харків : Видавець Олександр Савчук, 2020. 248 с., 311 іл.
17. Сусак Віта. Українські мистеці Парижа. 1900 – 1939. Київ: Родовід, 2010. 408 с.
18. Українські мистецькі виставки у Львові (1919 – 1939) : Довідник; антологія мистецько-критичної думки Авт.-упор. Р.М. Яців. Львів : ЛНАМ; Ін-т народознавства НАН України, 2011. 696 с.
19. Українські мистці у світі. Матеріали до історії українського мистецтва ХХ ст. / Авт.-упор. Г. Г. Стельмащук. Львів : Априорі, ЛНАМ (наук.-дослід. сектор), 2013. 520 с.
20. Український модернізм. 1910 – 1930. Ukrainian Modernism. Альбом. Хмельницький: Галерея, 2006. 288 с.
21. Федорук О. Василь Хмелюк. Київ : Тріумф, 1996. 264 с.
22. Федорук О. Микола Бутович : Життя і творчість. Київ – Нью-Йорк. Вид-во М.П. Коця, 2002. 431 с.
23. Федорук О. Українсько-польські культурні відносини ХІХ – ХХ століття. Київ, 2003.
24. Фостер Г. Повернення реального. Авангард наприкінці століття. пер. з англ. Харків : Ist. Publishing, 2019. 192 с.
25. Яців Р. Роберт Лісовський (1893 – 1982). Дух лінії. Львів : Априорі, 2015. 232 с.
26. ART. The Whole Story / Stefan Farthing (general editor), Richard Cork (foreword). London: Thames & Hudson, 2018. 576 p.
27. Dmytro Antonovych a ukrajinská uměnověda. Praha, 2009. 233 s.
28. Sztuka Europy Wschodniej. Искусство Восточной Европы. The Art of Eastern Europe. Tom VII (Sztuka ukraińska XX wieku i polsko-ukraińskie związki artystyczne; Украинское искусство XX века и польско-украинские художественные связи. 20th century Ukrainian Art and Polish-Ukrainian artistic relations). Warszawa – Toruń : Polski Instytut Studiów nad Sztuką Świata & Wydawnictwo Tako, 2019. 308 s.
29. Szumska Y. Moje doświadczenia z performance. *Katalog IX festivalu “Kolo czasu”*. Toruń, 2015. S. 142 – 144.
30. Walled City: The Art of the Mural. First publishing in 2017 in the United State of America by Gingko Press by arrangement with Sandu Publishing Co., Ltd. 239